

Besettelse og utdrivelse av onde ånder i Etiopia

AV TORMOD ENGELSVIKEN

*Innledning*¹

Det er bemerkelsesverdig at i en tid som mange hadde holdt for å være både «etter-kristen» og «etter-religiøs», har interessen for det overnaturlige – både det okkulte og det guddommelige – blusset opp med ny styrke i den vestlige verden etter å ha vært undertrykt både av vitenskap og toneangivende teologi i atskillige menneskealdre.² Få fenomen i tiden viser klarere menneskets iboende religiøsitet. For troen blir det et tegn på at mennesket ikke makter å unndra seg de åndelige dimensjoner ved virkeligheten, men – negativt eller positivt – bestemmes av sitt forhold til de personlige åndsmakter som ikke kan fanges inn av empirisk vitenskap eller bortforklares av immanentistisk filosofi. Like lite kan menneskets religiøse streben tilfredsstilles i det lange løp av en åndløs materialisme – verken den første verdens praktiske materialisme i kapitalismens form eller den annen verdens teoretiske materialisme i kommunismens form.

Det er imidlertid den tredje verdens erfaring av en overmektig åndsvirkelighet som skal beskjeftige oss i denne artikkelen. Det var et personlig møte med denne åndsvirkelighet som misjonær i Eti-

1 Artikkelen er en forkortet og bearbeidet utgave av et foredrag som ble holdt 12. desember 1973 ved Institute for Ecumenical and Cultural Research, Collegeville, Minnesota, med tittelen: «Evil Spirits – Possession and Expulsion. The New Testament Witness and the Ethiopian Scene.» Et resymé er trykt i *Ecumenical Newsletter* (Collegeville, Minnesota: Institute for Ecumenical and Cultural Research, Febr. 22, 1974) ss. 4–6.

2 Filmen «The Exorcist» er et interessant eks. Se min beskrivelse og vurdering av filmen i «Vårt Land», 12. og 13. februar 1974.

opia som førte til denne undersøkelsen.³ I Evangelical Church Mekane Yesus in Ethiopia (ECMY), hvor både Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) og Det Norske Misjonsselskap (NMS) arbeider, har det i en årrekke vært utført en tjeneste som er erfaringsmessig helt ukjent for de fleste misjonærer før utreise. Det er utdrivelse av onde ånder fra besatte mennesker. Denne tjenesten er imidlertid en svært vanlig og vesentlig oppgave for mange etiopiske kristne i store deler av kirken. I denne artikkelen vil vi stille og kort forsøke å besvare tre spørsmål: 1. Hvorledes utføres denne tjenesten? 2. Hvilken betydning har den for kirkens liv og vekst? 3. Hvordan skal den forstås teologisk?

Besettelse og utdrivelse

Denne undersøkelsen er basert på rapporter og artikler i Norsk Luthersk Misjonssambands organ «Utsyn»,⁴ det amerikanske «The Christian Fellowship Banner»,⁵ og fremfor alt på personlige intervjuer med etiopiske kristne og utenlandske misjonærer med personlig erfaring i kirkens tjeneste. Et detaljert spørreskjema ble sendt til ca. 20 etiopere og misjonærer høsten 1973, og en rekke utførlige svar ble mottatt.⁶

3 Fra 1971 til 1973 var forf. lærer i systematisk teologi ved Mekane Yesus Seminary i Addis Abeba, Etiopia, utsendt av Norsk Luthersk Misjonssamband. Både fra studenter og misjonærer kom det oppfordringer til å arbeide videre med spørsmål som hadde med åndsbesettelse å gjøre.

4 I en årrekke har Utsyn offentliggjort brev og rapporter fra NLM's misjonærer på feltet i Etiopia som har beskrevet i detalj utallige tilfelle av besettelse og utdrivelse.

5 Bladet er organ for *Hauge Foreign Mission*, et lite amerikansk misjonsselskap med nær tilknytning til Misjonssambandet, og utgis månedlig i Minneapolis, Minn.

6 John L. Nevius brukte en liknende fremgangsmåte da han samlet informasjon om tilsvarende fenomen i Kina. Se John L. Nevius: *Demon Possession and Allied Themes* (New York: Fleming H. Revell Company, 1896). Uavhengig av denne undersøkelsen studerte H. E. Nissen åndsbesettelse i Sør-Etiopia. Hans resultater foreligger i boken: *... og ånden skreg* (København, 1974). Hans resultater samstemmer med mine egne, og jeg har derfor tillatt med å henvise til hans bok selv om denne artikkelen ble utarbeidet før hans bok forelå.

Besettelse av onde ånder er ikke noe nytt fenomen i Etiopia. Det finnes rapporter om besettelsestilfelle fra forrige århundre,⁷ og det er en vanlig mening blant etiopere at besettelser har forekommet like fra eldgammel tid, noe det ikke er noen grunn til å tvile på.⁸ Likevel er det klart at hyppigheten av besettelsestilfelle har øket sterkt i visse områder de siste 20–25 år.⁹

Det er karakteristisk for den religiøse oppfatning blant animistene i Sør-Etiopia at tilværelsen er en kamp mellom gode og onde makter, mellom mørke og lys, død og liv. Høyguden hos gallaene – Waka – er egentlig god, men han er fjern og taus,¹⁰ og rommet mellom ham og menneskene er fylt av lavere åndsmakter som for den overveiende del er onde. Det finnes en rekke ulike trosavskygninger innen disse folkegruppene religion, men besettelsene settes ofte i forbindelse med Satan.¹¹ De onde åndene som besetter menneskene, har gjerne ulike navn.¹² En grunnleggende religiøs følelse er frykten; en lammende, ond frykt som gjør livet tungt å leve og som preger mange av de avgjørelsene som blir tatt på det religiøse område når det gjelder holdninger og ritualer.¹³

Vi skal ikke her behandle shamanene, «trollmennene», som blir «profesjonelt» besatt og har sitt levebrød av dette, selv om de utvilsomt hører til gruppen av besatte, men heller konsentrere oss om dem som blir mer eller mindre ufrivillig besatt og som besettelsen er en tung byrde for. Det kan ikke trekkes noen skarp skillelinje mellom de ulike typene av besettelse siden det i mange tilfelle er en klar sammenheng mellom samkvem med shamanen og besettelse.

I visse områder og blant visse stammer er besettelse meget hyp-

7 To er utførlig beskrevet i T. K. Oesterreich: *Possession, Demoniacal and Other* (New York, 1966), ss. 136–7. Den ene beretningen er oversatt og drøftet i Tormod Engelsen: «Besatt av onde ånder» i *Ungdom og Tiden*, nr. 4, 1975, ss. 94–104.

8 Besettelser er et religiøst fenomen som ikke er begrenset til bestemte tider og områder. Se Oesterreich, *op. cit.*, ss. 157, 159; S. Vernon McCasland: *By the Finger of God* (New York, 1951), ss. 102–3.

9 Nissen, *op. cit.*, s. 44.

10 En vanlig gudsoppfatning blant afrikanere, sml. O. G. Myklebusts anmeldelse av Malcolm J. McVeigh: *God in Africa*, i NOTM, nr. 4, 1974, s. 252.

11 Ordet Satan som har sin opprinnelse i det hebraiske G. T., ble brukt blant mange av animistene i Sør-Etiopia før kristendommen kom!

12 Se f. eks. Utsyn, nr. 15, 1973, s. 3 og Nissen, *op. cit.*, s. 48.

13 *Ibid.*, s. 52.

pig. Den forekommer oftest blant kvinner, men menn er ikke på noen måte unntatt. De fleste åndene har mannsnavn, men kvinne-
navn forekommer også. Det hevdes at opp til 10 % av befolkningen
i en landsby kan være besatt. Hvis en kjenner til hva besettelse
innebærer, forstår en at dette kan være et enormt problem i et
lokalsamfunn og for de besatte.¹⁴

Det gis ulike forklaringer på årsaken til at visse mennesker blir
besatt. Disse forklaringene utelukker hverandre imidlertid ikke.
Åndene kan ha fått makt over de menneskene de besetter, på
ulikt vis.

Ofte har den besatte inngått en direkte pakt med Satan eller den
onde ånden. Det kan ha vært en nødssituasjon med sykdom, ufrukt-
barhet, uår e. l., og Satanspakten inngås for at Satan skal hjelpe
den nødlidende mot å få en «rett» over den som blir hjulpet. En
rekke gjenstander kan innvies til Satan som tegn på pakten, f. eks.
ringer, stokker, krukker o. l. Pakten holdes ved like ved ofringer og
lydighet fra den besattes side mot åndens krav. Når de besatte blir
utfridd, er det av avgjørende viktighet at de innviede gjenstandene
overleveres og helst brennes. Ofringer og lydighet må bringes til
opphør. Så lenge den besatte ikke er villig til dette, er det små
utsikter til varig helbredelse.

Det finnes også eksempler på organisert, systematisk «utdeling»
av onde ånder fra de såkalte «Sjeik Hussein-profetenes» side. De
er en muhammedansk preget gruppe med tilknytning til det be-
rømte helligstedet Sjeik Hussein i Bale provins i det sørlige
Etiopia.¹⁵

Andre årsaker til besettelse kan være alvorlige synder som mord,
hor, løgn, tyveri, drikkfeldighet osv. Både når det gjelder den
direkte pakten og de ulike syndene, kan man tale om medskyldighet
fra den besattes side. Det samme gjelder når besettelsen forårsakes
av okkulte handlinger. Kontakt med trollmenn, besvergelses, av-
gudsdyrkelse i form av bønn og offer eller andre metoder for å
vinne åndenes gunst eller få makt over fremtiden eller andre men-
nesker, synes ofte å lede til besettelse. Det samme gjelder om

14 *Ibid.*, ss. 16, 44, 50, 52, 60. Et allerede fattig folk utpines på grunn av de store
og kostbare offer åndene ofte krever for ikke å skade mennesker eller dyr.

15 Informasjon fra misjonær Gunnar Kjærland som har foretatt omfattende
antropologiske studier blant Borana-folket i det sørlige Etiopia.

kristne faller fra troen på Kristus og tilbake i synd og avgudsdyrkelse.¹⁶

Det synes imidlertid også å være tilfelle der mennesker blir besatt uten noen klar medskyldighet. Mange steder i naturen er spesielt farlige. Noen blir besatt mens de går gjennom skogen, ned til elven e. l. Visse ånder hevder at de tilhører tidligere slektninger og venner som etter døden er misfornøyd med noe de besatte har gjort mot dem eller unnlatt å gjøre. Spesielt uhyggelig er det når foreldre eller andre slektninger med eller mot sin vilje overfører onde ånder til barna.¹⁷

En må være svært kritisk når det gjelder å vurdere disse årsakene. Mange av dem blir fremsatt av åndene selv som en legitimering for en påstått «rett» til å dominere den besatte. Det behøves knapt å nevnes at åndene ikke er til å stole på! Det er likevel ofte en sammenheng mellom den måten en ånd har fått makt over et menneskes liv på og denne åndens navn eller karakter. Ofte reflekterer forklaringene av besettelsene kulturelle og sosiale forhold; kanskje like mye hvordan folk forventer at besettelser finner sted som besettelsene selv. Etiopiske kristne stiller seg ofte kritisk overfor disse forklaringene og ser ofte på dem som unnskyldninger eller omgåelser fra den besattes eller åndens side. Det er likevel en klar sammenheng mellom hva mennesker antar kan og vil skje, og det som virkelig finner sted.¹⁸

Det finnes en rekke *tegn* eller *symptomer* på besettelse. Å fastlegge disse er et avgjørende spørsmål fordi det er her grenseoppgangen overfor medisin og psykiatri må foretas. Dersom antatte besettelser kan forklares på grunnlag av medisinsk eller psykiatrisk innsikt – en innsikt vi besitter i dag eller er mulig i forlengelsen av vår nåværende viten – er det ikke nødvendig for oss å referere disse lidelsene til onde åndsvesener som tar kontroll over menneskers sinn og kropp. Vi kan ikke drøfte hele denne problemkretsen her, men bare vise til symptomer som ikke bare ligger utenfor det vi

16 Både kristne og ikke-kristne kan bli besatt igjen om de vender seg fra Kristus. Det ser ut til at det oftest er en eller annen form for offerhandling som igjen bringer en person under en ond ånds makt, sml. Luk. 11, 24–26.

17 Nissen, *op. cit.*, s. 55.

18 Det synes klart at besettelse forekommer hyppigst blant dem som regner med at åndsbesettelse kan forekomme, og at besettelsens form til en viss grad tar preg av denne forventningen. Av dette kan man imidlertid ikke slutte at forventningen er årsaken til besettelse, men dette faktum maner likevel til varsomhet når det gjelder drøftelsen av årsaker til besettelse.

i dag vet om medisin, psykologi og parapsykologi, men klart strider mot noen mulig fremtidig immanentistisk forklaring.¹⁹

Det er gjort ulike forsøk på en systematisk inndeling av de symptomene på besettelse som en finner i religionenes og kristendommens historie. Vi følger i hovedtrekk den inndeling som er foreslått av W. C. van Dam som deler symptomene i fire kategorier: kroppslige, psykiske, parapsyriske og religiøse.²⁰ I tillegg vil vi nevne de moralske, som ellers ofte rubriseres under de religiøse, men som ikke nødvendigvis har noe med religion å gjøre. Disse kategoriene passer meget godt til de fenomen som opptrer i forbindelse med besettelser i Etiopia. Sammenliknet med besettelser som er studert og beskrevet i andre kulturer og på andre tidspunkt i historien, er det ikke noe i Etiopia som skiller seg vesentlig ut. Selv om mange av uttrykksformene er bestemt av den lokale kulturen, er det det store antall trekk som de etiopiske tilfellene har til felles med andre tilfelle, som virker mest påfallende.²¹ Det synes som om alle de indikasjonene på besettelse som forekommer, kan rubriseres under en eller flere av de ovennevnte kategorier, og ved en ekte²² besettelse vil det være symptomer som hører til under *alle* kategoriene. Bare ut fra en vurdering av helheten er det mulig å dra sikre konklusjoner om det foreligger et tilfelle av åndsbesettelse eller et tilfelle av sinnslidelse.

De *kroppslige* symptomene på åndsbesettelse i Etiopia kan bestå i døvheter, stumhet, lammelse, kramper, skjjelving, oppkast osv.²³ Det

19 Disse sterke ord kan rettferdiggjøres fordi det som finner sted ved besettelser ikke bare går utover det vi vet, men strir imot det. F. X. Maquart i artikkelen «Exorcism and Diabolical Manifestation» i *Satan* (New York, 1952), ss. 178–203, peker på at besettelsene er uforklarlige for vitenskapen, ikke på grunn av vår «ignorance of the possible scope of natural forces», men på grunn av vår «knowledge of their actual limitations», s. 185. Man *vet* at man aldri får roser når man sår hvete! Se forøvrig drøftelsene av de ulike vitenskapelige forklaringsforsøk i Nevius, *op. cit.* og i W. C. van Dam: *Dämonen und Besessene* (Aschaffenburg, 1970), ss. 165–230.

20 *Ibid.*, ss. 112–5.

21 Den slående likhet mellom besettelsestilfelle under forskjellige himmelstrøk og til ulike tider kommer klart fram ved et studium av de beretninger som er samlet av Oesterreich og Nevius. Det samme slås fast av Jean Vinchon i «Aspects of Possession» i *Satan*, s. 204.

22 Den franske neurologen Jean Lhermitte skjelner mellom ekte åndsbesettelse og falsk, eller innbilt, besettelse i *True and False Possession* (New York, 1963).

23 Nissen, *op. cit.*, ss. 44, 45, 56.

er ikke mulig å skjelne disse symptomene fra tilsvarende symptomer på andre sykdommer som ikke skyldes besettelse. Det er imidlertid karakteristisk for kroppslige symptomer som er tegn på åndsbesettelse, at de ikke lar seg påvirke nevneverdig av bruk av medisiner. De forsvinner også umiddelbart når ånden drives ut. Selvsagt finnes det atskillige tilfelle der mennesker er både syke og besatte. Da må besettelsen og sykdommen behandles på ulike vis, og sykdomssymptomene behøver ikke å ha noe med besettelsen å gjøre.²⁴

De *psykiske* symptomene er mer karakteristiske for besettelse enn de kroppslige. Den mest typiske form for besettelse er den somnambulistiske, som innebærer at den besatte mister bevisstheten under besettelsesanfallet. Selv om den besatte i visse tilfelle kan vite om det som foregår, har han ikke kontroll over ord og atferd. En helt annen personlighet har tatt makten over den besattes kropp og sinn. Den taler med en fremmed stemme, gir den besatte et annet, i regelen dystert, aggressivt, innesluttet og ondt utseende som røper en ganske bestemt holdning og vilje. Det nye «jeg» som gjør seg gjeldende, omtaler oftest den besatte i tredje person som «han» eller «hun». Det er mulig å føre samtaler med denne nye personligheten, som gir til kjenne at den har et navn, at den kommer fra et bestemt sted, at den har bestemte egenskaper og hensikter og at den står i bestemte personlige forhold til den besatte og andre mennesker og åndsmakter.

Det er imidlertid umulig på grunnlag av de psykiske symptomene *alene* (eller i forbindelse med de kroppslige symptomene) å felle noen endelig dom om en står overfor åndsbesettelse. Liknende symptomer kan nemlig også forekomme i tilfelle av mentale lidelser som f. eks. schizofreni og hysteri.²⁵

Det er når vi kommer til de *parapsyke* eller *parapsykologiske* symptomene, vi står på virkelig vitenskapelig sett ukjent mark, og det typiske ved besettelsessituasjonen kommer fram. Det finnes en

24 I visse tilfelle, særlig blant de såkalte Sjeik Hussein-profetene, loves helbredelse for sykdommer til dem som er villige til å ta imot en ond ånd!

25 Den katolske «manual» for eksorsister, *Rituale Romanum*, fra 1623 vet dette. Det har verken i Etiopia eller i kirkens historie vært vanlig med noen enkel identifisering av visse sinnslidelser med demonisk besettelse. Kirkens menn har likevel vært klar over mulighetene for sammenblanding og feiltakelse. Derfor har det vært mant til varsomhet og kritisk omdømme, sml. F. X. Maquart, *op. cit.*, s. 180: Eksorsisten «should not at the outset allow himself to believe in possession too easily.»

rekke vitnesbyrd fra Etiopia som viser at åndene i de besatte har kunnskaper om steder, begivenheter, menneskers tanker og handlinger – og endog om fremtiden – som den besatte selv umulig kan være i besittelse av. Det synes som om åndene i visse henseender ikke er begrenset av tid og sted.²⁶ Like bemerkelsesverdig er det at åndene ikke er bundet av språkskranker. De forstår et hvilket som helst språk som blir talt til dem og taler ofte selv et språk som er fullstendig ukjent for den besatte.²⁷ Åndene kan også reagere på tanker hos de tilstedeværende og på stille bønner. Det kan være pinlig når åndene avslører uoppgjorte synder hos mennesker som er tilstede.²⁸

Her hører også de *fysiske* manifestasjonene av åndskreftene inn. Vinddrag, synkende temperatur, flytning, velting eller ødeleggelse av gjenstander uten kroppslig berøring og liknende fenomener er ikke uvanlige. De besatte kan utføre handlinger som er umulige for dem når de ikke er besatt, som f. eks. å stikke hendene inn i ild uten å bli brent, berøre eller håndtere rødgløende metall uten å skade seg eller oppvise en uvanlig kroppslig styrke eller aktivitet.²⁹

Sammen med de andre symptomene er det disse parapsyriske fenomenene som er det sikreste kjennetegn på besettelse. I det katolske *Rituale Romanum* er det særlig tre kjennetegn på ekte besettelse som skal anvendes kritisk: Det første er bruk eller forståelse av ukjente språk; det annet er kjennskap til fjerne eller skjulte kjensgjerninger; og det tredje er oppvisning av fysiske krefter som ikke svarer til den besattes alder eller tilstand. Under det tredje punktet her må innbefattes tilfeller av levitasjon og bevegelse av gjenstander uten fysisk berøring. Om en anvender disse kriteriene på besettelsestilfellene i Etiopia, vil en finne at alle disse fenomenene forekommer ganske hyppig. Det er utelukket at det her bare dreier seg om det som i parapsykologien er omtalt som telepati (tankelesning) eller telekinese (bevegelse av materielle gjenstander på avstand). Både forekommer besettelsesfenomenene altfor hyppig og har altfor nøyaktige og sterke utslag til å være resultat av den

26 Nissen, *op. cit.*, ss. 98, 100. Misjonær Torjus Vatnedalen i *Utsyn*, nr. 27, 1973, s. 5.

27 Både norsk og islandsk er blitt forstått i Sør-Etiopia. Besatte har talt flytende engelsk! Sml. Nissen, *op. cit.*, ss. 44, 48.

28 Det er viktig at de som deltar i utdrivelsene, lever i syndenes forlatelse. Sml. Skevas' sønner i Ap. gj. 19, 13–20. Se Nissen, *op. cit.*, s. 49.

29 *Ibid.*, s. 54. Se også Vatnedalen i *Utsyn*, nr. 27, 1973, s. 5.

uhyre sjeldne og svake evnen til slike aktiviteter som er vitenskapelig påvist.³⁰ De besatte har ikke noen trening i dette, har ikke vist slike evner når de ikke er besatt og mister dem også fullstendig når de blir helbredet. De handlinger og samtaler som ånden utfører, er så klare og intelligente, så varierte og uventede, at de ikke kan sammenliknes med de oftest passive og mekaniske prosesser medier og «psykiske» mennesker gjennomgår.³¹ (En kan også omvendt stille spørsmål om ikke åndsmakter *kan* være aktive i parapsyriske og særlig i mediumistiske eksperimenter.) Det er ikke bare en gradforskjell mellom besettelsessymptomer og parapsyriske fenomener, men en artsforskjell. De tilhører ulike virkelighetsområder.

De *moralske* symptomene viser seg ved at ånden vil tvinge den besatte til å utføre handlinger eller uttale ord som strider mot anerkjente moralnormer i vedkommendes kultur. I visse tilfeller krever ånden å få drikke eselmelk eller spise grisekjøtt som er en vederstyggelighet for de fleste etiopere.³² Ofte begår den besatte synder som mord, hor og tyveri under åndens tvang. Besatte kvinner har bekjent at de har myrdet sine egne barn under besettelses-anfallene. Åndene er *onde* og *urene* ånder. Hensikten med deres virksomhet synes å være å ødelegge den besatte ved å pine og plage ham og isolere ham ved å bryte de bånd som binder ham i kjærlighet og lojalitet til familie og samfunn. Åndenes ondskap og ødeleggelsesvilje er det som gjør at etioperne har en slik dyp frykt for Satan og de onde åndsmaktene.³³

De *religiøse* symptomene viser seg i en voldsom motstand mot alt som har med kristendom å gjøre og spesielt det som direkte gjelder Jesu person og navn.³⁴ Anfallene finner ofte sted under en gudstjeneste eller et møte. Den besatte blir synlig urolig og prøver enten å fremkalle eller unngå en konfrontasjon med de kristne eller kristen forkynnelse. Ofte vil han begynne å skrike, skjelve, ytre spotske og blasfemiske ord, snakke forvirret og usammenhengende

30 Dette blir også åpent innrømmet av ledende forskere innen parapsykologien. Se D. Scott Rogo: «Demonic Possession and Parapsychology» i *Parapsychology Review*, Vol. 5, No. 6, Nov.–Dec. 1974, ss. 18–24, og den der siterte litteratur Scott Rogo's konklusjon er: «There are enough points of difference to compel us to believe that they are of intrinsically different nature.» S. 23.

31 Se F. X. Maquart og Joseph de Tonquédec i *Satan*, ss. 194–203.

32 Oesterreich, *op. cit.*, s. 136.

33 Nissen, *op. cit.*, ss. 45, 52. Angående drap, se *ibid.*, ss. 20, 71.

34 *Ibid.*, ss. 12, 44, 45.

eller på andre måter forsøke å forstyrre eller avvise de kristne. Samtidig hender det ikke sjelden at besatte oppsøker kristne for å få hjelp mot den onde ånden. Det virker som om det er både noe tiltrekkende og frastøtende i de kristnes nærvær.

Det er ikke mulig i møtet med en besatt å skjelne klart mellom disse ulike symptomene på besettelse. Tilsammen danner de en helhet som gir inntrykk av at en fremmed ond personlighet med overnaturlige evner og kunnskaper har tatt over den besatte og har til hensikt å ødelegge vedkommende eller bruke ham for å ødelegge andre. De etiopiske kristne benytter seg selvsagt ikke av en systematisk liste av kriterier når de i en aktuell situasjon står overfor en besatt, men de skiller klart mellom besettelse og sinnslidelse (selv om det selvsagt er tilfelle der det tas feil) og benytter seg av sin erfaring fra liknende tilfelle til å fastslå om det foreligger et tilfelle av besettelse. At mennesker kommer for å få hjelp mot ånder forekommer så hyppig at det ikke er nødvendig eller mulig med noen langvarig og grundig undersøkelse av lidelsen før en anvender botemidlet: utdrivelse av ånden i Jesu navn.

Utdrivelsen(e) av ånden(e) finner oftest sted i tilknytning til et møte eller kristen forkynnelse, i kirken, et tilstøtende rom eller hvor som helst den kristne møter den besatte. Det er oftest flere til stede, gjerne erfarne kristne under ledelse av en evangelist eller en prest.³⁵ Noen synes å ha spesielle gaver til å ta hånd om besatte og utdrive åndene,³⁶ men enhver kristen kan gjøre det om det trenges i en nødssituasjon.³⁷ Det er ikke så mye personen det kommer an på som kraften i det kristne budskap og Jesu navn. Utdrivelsene kan ofte vare i lengre tid. De kan være svært slitsomme og etterlate de kristne både fysisk og psykisk utmattet. Sjelden hender det at utdrivelsen ikke finner sted på samme dag. I de aller fleste tilfeller lykkes utdrivelsen, men i noen få mislykkes den av forskjellige årsaker, som f. eks. uvillighet fra den besattes side til å gi opp de ting som binder ham til ånden. I mange menigheter er åndsutdrivelse en ukentlig foreteelse; i andre hender det sjelden eller aldri. Oftest forekommer besettelsen i landsdistriktene, gjerne

35 Misjonærene er vanligvis ikke hovedaktører.

36 Nissen, *op. cit.*, ss. 49, 58, 90, 91, 92.

37 Dette viser at åndsutdrivelsen ikke er et resultat av en overlegen personlighets innflytelse på en annen. Denne *allmenne* evnen til å drive ut onde ånder blant kristne skiller dem ut fra ikke-kristne eksorsister.

blant dem uten utdanning; sjeldnest forekommer det blant de utdannede innen bybefolkningen. Det ser ut til at stammer og lokalsamfunn i overgang fra en kulturform til en annen, eller under press fra nye kultur- og religionsformer, er mer utsatt for besettelse enn stammer med mer stabile sosiale forhold. Gudjistammen er et godt eksempel på dette. Samtidig som det her foregår en sterk overgang fra animisme til kristendom, og skolevesen og helsestell introduseres, har hyppigheten av besettelser øket sterkt i de siste årene. Det er naturlig å se en sammenheng mellom de store forandringer og utfordringer folket står overfor og som gir seg utslag i at gamle stabiliserende samfunnsordninger brytes ned, og den tiltagende hyppigheten av besettelsestilfeller.³⁸ De sosiale og kulturelle forhold forårsaker ikke besettelsene direkte, men kan danne et miljø som øker mottageligheten hos dem som utsettes for onde ånder. Besettelse kan kanskje fortone seg som en «løsning» på visse sosiale og religiøse konfliktsituasjoner.³⁹

En kort utspørring går gjerne forut for selve åndsutdrivelsen. Hensikten er å gjøre det klart for de kristne hva slags ånd en står overfor, hva dens navn er og hva som gir den «rett» til å besette vedkommende. Ånden reagerer skarpt på at Jesu navn nevnes, og gir svar når den blir tiltalt. Ofte vil den forsøke å unngå å svare, men når den som spør, påberoper seg Guds autoritet, vil han gjerne motta den nødvendige informasjon. Noen ånder er stumme, og de er ofte meget vanskelige å drive ut. Spørsmålene stilles ikke på grunn av nysgjerrighet, men for å lette utdrivelsen.⁴⁰ De sakene som er innviet til Satan og binder den besatte til ånden, overleveres ofte til de kristne, som ødelegger dem.

Selve utdrivelsen foregår ved at de kristne leser Guds ord og ber for den besatte. Så befales ånden (eller åndene) i Jesu navn å fare

38 Det har vært påpekt at besettelser forekommer hyppigere i kulturelle og sosiale overgangsperioder. Se f. eks. Bousset: *Die Religion des Judentums im Späthellenistischen Zeitalter* (Tübingen, 1926), ss. 170, 172. Det samme gjelder andre steder i Afrika. Dette fenomenet er studert under antropologisk synsvinkel i I. M. Lewis: *An Anthropological Study of Spirit Possession and Shamanism* (Baltimore, Maryland, 1971). Kan dette bidra til å forklare den nylige oppblomstring av okkultisme i den vestlige verden?

39 På liknende vis kan man tale om Pax Romana som gunstig for kristendommens framvekst, og de sosiale forhold i Russland før revolusjonen som gunstige for spredningen av de kommunistiske idéer.

40 Nissen, *op. cit.*, ss. 44, 50, 48, 57, 58, 59.

ut. Det hender ofte at den besatte skriker og faller til jorden når ånden forlater ham. Noen ganger kan de tilstedeværende kjenne et vindgufs eller se at noe veltes eller knuses i det ånden forlater sitt offer, som et tegn på at den virkelig har blitt drevet ut. Det hender også at utdriveren befaler ånden hvor den skal gå slik at den ikke kommer inn i et annet menneske og fortsetter å gjøre skade der. Når den besatte er blitt befridd, inntreer det en synlig forandring. Ansiktsuttrykket forandrer seg til glede og fred og hele personen blir preget av en ny og frigjort holdning.⁴¹

Det er viktig å være klar over at det ikke er misjonærene som har innført denne tjenesten i Etiopia. Det er etioperne selv som på grunnlag av Det Nye Testamente og den virkelighet de kjente i sitt eget samfunn, har tatt opp denne tjenesten. Ofte har misjonærene noe nølende og tvilende fulgt etter. Det er heller ikke misjonærene som har lært de etiopiske kristne å tolke disse særegne fenomenene som besettelse av onde ånder. Onde ånder og besettelse var en erfaringsvirkelighet for stammene før misjonærene kom. Denne tjenesten er heller ikke bundet til noen bestemt misjon eller kirkesamfunn. Så vidt vites praktiseres åndsutdrivelse av alle de større kirkesamfunnene i Etiopia, som blant de protestantiske inkluderer lutheranere, baptister, mennonitter, presbyterianere, pinsevenner og flere andre. Denne tjenesten er ikke som så ofte i den vestlige del av verden knyttet særlig sterkt til kristne som legger vekt på «Åndens dåp» og spesielle nådegaver som tungetale og profeti, slik som pinsevenner og karismatikere, men er heller en tjeneste som de ulike kirkene tar del i etter som de har tro for det og virker i områder der besettelser forekommer hyppig.⁴² Besettelse og åndsutdrivelse er heller ikke noe ukjent fenomen innen den etiopiske ortodokse kirke. Medlemmer av den ortodokse kirke kommer ofte til evangeliske kristne for å få hjelp med besettelse. Beklageligvis finnes det innen den ortodokse kirke ofte en kombinasjon av Gudsdyrkelse og Satandyrkelse.

41 *Ibid.*, ss. 57, 58, 59, 93.

42 Kraften til å drive ut onde ånder kan derfor ikke begrenses til «åndsdopte» kristne slik man har en tendens til å hevde blant pinsevenner og visse grupper av karismatikere. Dette drøftes nærmere i Tormod Engelsen: *Molo Wongel. A Documentary Report on the Life and Suffering of the Ethiopian Pentecostal Movement 1960-1975*. Upublisert manuskript (Dubuque, Iowa: Wartburg Seminary, 1975).

Åndsutdrivelsenes betydning

Den betydning åndsutdrivelsene har for etiopiske kristne og for kirkene, må sees på bakgrunn av deres egen oppfatning og erfaring av virkeligheten som en kamp mellom onde og gode makter. Vi har allerede sett at kampmotivet er vesentlig i utdrivelsene. Det er fiendskap mellom Jesus og de kristne på den ene side og de onde åndene på den andre. Åndsutdrivelsen er en kamp der Jesus viser seg som den sterkere. Både selve utdrivelseshandlingen og resultatet av den gjør et veldig inntrykk både på kristne, muhammedanere og animister.⁴³ Jesu makt over de onde åndene er et uimotsigelig tegn på at Jesus virkelig er Herre. Kristendom er ikke bare en teori, men den viser sin sannhet og overlegenhet nettopp ved å være i stand til å befri mennesker på konkret, erfaringsmessig vis fra de sterkeste krefter i tilværet disse menneskene kjenner: de onde åndene.

De som har blitt befridd fra de onde åndenes makt og kommet til tro på Kristus,⁴⁴ mister ikke troen på Satan og de onde åndsmaktenes realitet, men de mister *frykten* for dem og *avhengigheten* av dem. Det er jo nettopp den helt realistiske holdning overfor de besettende åndene, som anerkjennes som det de virkelig er: onde ånder i Satans tjeneste, som har muliggjort utdrivelsen. Kirkens kraft til å drive åndene ut er en bekreftelse av Jesu herrevelde, som innebærer at alle fiender er lagt under hans føtter.⁴⁵ Blant de

43 Nissen, *op. cit.*, ss. 32, 33, 41, 49, 57, 58, 97, 128, 133 o. a. Misjonær Helgi Hrjobjartson meddeler at muhammedanske ledere har oppsøkt kristne for å få hjelp i besettelsestilfelle fordi de selv var ute av stand til å rå med de onde åndene.

44 Ikke alle som opplever befrielse, kommer fram til personlig kristen tro og blir døpt, jfr. Nissen, *op. cit.*, ss. 34, 49, 61. Noen glir tilbake til hedenskapet og kan endog bli besatt igjen, *ibid.*, ss. 47, 91, 121.

45 Helbredelse av sykdom er en oppgave for medisinsk personale i Etiopia (noe som ikke utelukker helbredelse ved bønn), mens utdrivelse av onde ånder er en rent kirkelig religiøs tjeneste (noe som ikke utelukker at medisinsk personale kan ta del i den). I besettelsestilfelle er det medisinske aspekt sekundært. Walter J. Hollenweger hevder i sin bok *The Pentecostals* (Minneapolis, Minn., 1972) at spørsmålet om besettelse og onde ånder er av «decisive importance for the African and Latin-American churches. Anyone who approaches «this superstition» with the superiority of the European will get nowhere» (s. 379). Desto merkeligere er det at H. straks anvender «European superiority» til å benekte de onde åndenes eksistens og hevde at «most phenomena of possession can be explained within the framework of modern

kristne i Etiopia er det seiersvisshet og glede som preger deres forhold til de onde åndsmaktene rundt om dem.⁴⁶

Det finnes også i Etiopia åndsutdrivere utenfor den kristne kirke. Det er ingen grunn til å tvile på at mange «trollmenn» har et visst herredømme over åndene eller kan lede dem på bestemte måter. Denne virksomheten foregår likevel innenfor de onde åndenes eget område, som et uttrykk for samarbeid og fellesskap. Det er ofte magiske metoder som benyttes, og den befrielsen som finner sted, innebærer ikke en varig frihet fra frykt og besettelse. Åndene er ikke beseiret eller drevet bort for godt, men tilfredsstilt eller uskadeliggjort av en sterkere, men i prinsippet liknende åndsmakt. Dette viser seg når mange «trollmenn» som har hatt slik makt, etter å ha blitt omvendt til kristendommen, bekjenner hvorledes de forges tjente Satan, og selv om de kunne gi en viss «hjelp» til dem som søkte dem, likevel opplevde at både de selv og andre ved dette bare ble bundet sterkere til de onde åndskreftene. Det er derfor en vesentlig, grunnleggende forskjell mellom de kristnes åndsutdrivelse og ikke-kristne eksorsisters virksomhet både når det gjelder formen og innholdet i utdrivelsene. Hos de kristne kan alle bare i kraft av Jesu navn drive ut onde ånder slik at den besatte blir virkelig løst både fra besettelsen og frykten for åndene, mens det blant ikke-kristne er nødvendig med spesielle menn og magiske midler. Hjelpen her er i regelen kortvarig og innebærer ikke noen virkelig løsrivelse fra de onde ånders maktområde.

psychiatric knowledge, even if it cannot be healed» (sic!). Han innrømmer at det er en «inexplicable remnant», som imidlertid ikke peker i retning av onde ånders eksistens, «but to the inaccuracy (perhaps only temporary) of our explanation of reality» (ss. 380–1). H.'s syn kommer til kort både overfor den virkelighet som kan iakttas i genuine besettelsestilfeller og overfor det bibelske vitnesbyrd om besettelse, Satan og onde ånder. Peter Beyerhaus innrømmer «that the independent Pentecostals (i Sør-Afrika) were able to give to Africans plagued by demons an answer which was more comprehensible and of more help than that given by the Lutheran Missionary Church. . . And because of our lack of an answer to these problems which to him are the only important ones, he silently turns his back on us and consults the witchdoctor.» *Ev. Missionsmagasin* 11/2, 1967, s. 80; jfr. Hollenweger, *op. cit.*, s. 161. Dette viser at dette spørsmål ikke bare har teoretisk interesse, men er av vital betydning for kirkens misjonsgjerning. Det må være et godt argument for det kristne syn at kirken er i stand til å yte effektiv hjelp, mens psykiatrien i besettelsestilfelle står hjelpeløs.

⁴⁶ Nissen, *op. cit.*, ss. 32, 33, 58.

Utdrivelsene av de onde åndene har vært en av de viktigste årsakene til den veldige vekst innen Sør-synoden og Vest-synoden i Mekane Yesus-kirken. Ryktet om Jesus som er sterkere enn Satan, sprer seg som ild i tørt gress og har ført til at folk innen visse stammer vender seg til kristendommen atskillig raskere enn kirken kan følge opp med dåpsopplæring og menighetsdannelse.⁴⁷ For animistene synes den praktiske erfaring av at Jesus er sterkere enn de onde åndene og i stand til å fri dem fra besettelser og alle de ulykkene som følger med dem, i første omgang å bety atskillig mer enn den rene forkynnelse av evangeliet om syndenes forlatelse. Nå kan riktignok ikke disse to aspektene ved det kristne budskap skilles skarpt at, men det synes å være klart at der kristendommen er på fremmarsj i nye områder og blant mennesker som tidligere ikke har hørt om Jesus, er budskapet om Jesu makt over Satan viktigere for folk enn budskapet om frihet fra syndens skyld. Nettopp fordi kirken kan tilby seier over åndenes makt, har den slik stor tiltrekningskraft for animister som føler Satans makt som en stadig trusel mot liv og helse, fred og fruktbarhet både i stammens og den enkeltes liv.

I det denne artikkelen sendes i trykken, kommer det vitenskapelig bekreftelse på denne vurderingen. Cand. real. Oskar Nydal som i flere år har ledet Mekane Yesus-kirkens avdeling for studier, har foretatt en undersøkelse av årsakene til kirkevekst innen Mekane Yesus-kirken. Nydal vil selv foreta en statistisk analyse av resultatene, men har gitt tillatelse til at noen av tallene legges fram her.

På spørsmålet «Vokser din menighet?» svarte 65 % av menighetene ja. Dette avspeiler den usedvanlig sterke vekst i Mekane Yesus-kirken, en vekst i medlemstall som mange år har ligget på over 20 %. Menighetene ble så bedt om å angi grunner for at menighetene øker i medlemstall. Vi gjengir her tallene for de to største synodene, Sør- og Vest-synoden (hvor henholdsvis NLM og NMS arbeider), og for Mekane Yesus-kirken som helhet:

47 Dette har i mange år vært et gjennomgående tema i misjonærrapporter fra Etiopia. Se f. eks. Norvald Yri: «Dorene opnar seg i Bale-provinsen, Etiopia» i *Utsyn*, nr. 34, 1975, s. 1.

	Menigheter i %		ECMY
	Sør-Synoden	Vest-synoden	
1. Helbredelse av sykdom og onde ånder	56	83	56
2. Kristnes gode eksempel . . .	45	23	45
3. Forkynnelse av evangeliet . .	47	7	34
4. Økonomiske og andre fordeler	2	29	9
5. Påvirket av utdanning	3	3	4
6. Andre grunner	2	0	1
Sum	155%	145%	147%

Prosenttallet er justert etter det totale antallet menigheter i hver synode. Prosentsummen er høyere enn 100 fordi det ofte er gitt mer enn ett svar.

Vi ser her at klart de fleste, særlig i Vest-synoden, angir helbredelse av sykdommer og befrielse fra onde ånder som hovedgrunnen til at menighetene vokser. Hvis en forsøker å fordele svarene under 1., får en følgende resultat:

	Sør	Vest	ECMY
1a. De er eller ønsker å bli satt fri fra onde ånder	43	51	41
1b. De er eller ønsker å bli helbredet fra sykdom	34	69	36

Ved å sammenlikne unge, små, aktive menigheter med eldre, store, relativt mindre aktive menigheter, finner en at den første gruppen menigheter legger *mer* vekt på frihet fra onde ånder og den andre gruppen *mer* vekt på helbredelse av sykdommer og det gode eksempel som andre kristne har vist.

Vi vil avvente Nydals egen rapport og vurdering, men det må være tillatt å slå fast på grunnlag av denne undersøkelsen at erfaringen av å ha blitt eller ønsket om å bli fri fra onde ånder blir sett på blant etioperne som hovedgrunnen til kirkens vekst særlig der hvor menighetene er unge og aktive og på offensiven i møtet med de animistiske religionene. Dette resultatet taler sitt tydelige språk om hvor viktig åndsutdrivelsestjenesten er i misjonssituasjonen og hvor avgjørende det er at vi kommer fram til en adekvat teologisk forståelse av den som kan være til hjelp og rettleiding for misjonærer og etiopiske kristne som er engasjert i denne tjenesten.

Teologisk forståelse

Det må slås fast at fenomenet besettelse krever en *teologisk* forklaring. Det er åpenbart et religiøst fenomen, og selv om medisin, psykologi, parapsykologi og antropologi kan kaste lys over enkelte aspekter ved fenomenet og har en viktig kritisk funksjon ved diagnostiseringen av antatt besettelse, er det bare teologien som kan tilby en omfattende forklaring der alle symptomene ved besettelse finner sin plass i helheten. Det er også bare den kristne kirke som kan bidra til å løse problemet ved å praktisere åndsutdrivelse og innlemmelse i et samfunn der åndene ikke lenger har makt.⁴⁸

Eksorsisme er ikke noe nytt fenomen i kirkens historie. Det går like tilbake til kirkens første tid.⁴⁹ Den katolske kirke har institusjonalisert denne tjenesten i eksorsisembetet som er en av de fire mindre ordnede som overdras dem som skal bli prester.⁵⁰ Innen de protestantiske kirkene har i stor utstrekning de onde ånders eksistens blitt benektet som følge av en sterk rasjonalistisk strømning fra Opplysningstiden av. Denne fornektelsen av et sentralt element i den bibelske overlevering har blitt stående som en oftest uuttalt forutsetning for det meste av moderne teologi og bibelforskning. Denne forutsetning, som bygger på en falsk virkelighetsforståelse, har vært dominerende fordi åpenbare besettelser forekommer så sjelden i de vestlige kirker, og fordi de tilfellene som har forekommet, i det store og hele uten nærmere vurdering har blitt overlatt til medisinske og psykiatriske spesialister. Likevel har det innen konservativ og evangelisk protestantisk kristendom eksistert en enkel tro på de bibelske åndsutdrivelsesberetningene, og dette har gitt seg uttrykk i en sporadisk åndsutdrivelsestjeneste i den vestlige

48 Fryktløsheten overfor de onde åndene som er karakteristisk både for kirken i Etiopia og N. T., innebærer at den utfridde som tror, har vendt om «fra mørke til lys, fra Satans makt og til Gud», Apg 26, 18. Denne fryktløsheten følger ikke av andre eksorsisters virksomhet.

49 Kirkefedre som Justin, Clemens Alexandrinus, Origenes, Tertullian, Ireneus, Eusebius og Augustin skrev alle om åndsbesettelse. De forteller også eks. på at de onde åndene talte gjennom ofrene, ofte i fremmede språk, og at de kristne hadde makt til å drive dem ut uten magiske midler, ved bønn i Jesu navn. Se de mange henvisningene i van Dam, *op. cit.*, ss. 82–98.

50 Jfr. F. X. Maquart, *op. cit.*, s. 178.

verden,⁵¹ men særlig på misjonsmarken.⁵² I dette århundre har pinsevenner, og nylig karismatikere innen alle kirkesamfunn, gjenoppdaget denne tjenesten. Flere bøker har blitt skrevet om «the deliverance ministry» som denne tjenesten ofte kalles,⁵³ men uheldigvis har det også forekommet ekstreme synspunkter og utdrivelsesmønstre som har brakt denne tjenesten i vanry.⁵⁴

Som evangeliske kristne kan vi bare la Skriften være vår rettesnor. Vi kan her bare kort antyde hvilken betydning spesielt Det nye testamente har for forståelsen av det som finner sted i Etiopia.

Ingen kommer forutsetningsløse til Skriften. Kirkens erfaring i Etiopia kan bidra til en viktig *forutforståelse* som kan gjøre oss bedre i stand til å forstå de synoptiske evangeliene og Apostlenes gjerningers vitnesbyrd om utdrivelse av onde ånder. Situasjonen på Jesu tid er på mange vis lik situasjonen i Etiopia i dag: I begge de to religiøse miljøer inntar troen på og frykten for de onde åndene en vesentlig plass.⁵⁵ I begge miljøer forekommer det besetelser der onde ånder tar fullstendig kontroll over mennesker både sjelelig og legemlig.⁵⁶ Begge steder forsøker man å verne seg mot åndenes skadelige innflytelse ved hjelp av magiske midler, og i begge samfunn opptrer det mer eller mindre suksessfulle eksorsister som arbeider på grunnlag av såkalt «homøopatisk» magi.⁵⁷ Begge steder

51 Det mest kjente eks. er presten Blumhardts utdrivelse av en ond ånd fra Gottlieb Dittus etter en lang kamp, se J. C. Blumhardt: *Blumhardts Kampf* (Stuttgart, 1954).

52 Ved siden av Nevius' bok foreligger det en mengde litteratur om misjonærers møte med onde ånder.

53 F. eks. Michael Harper: *Spiritual Warfare* (Plainfield, New Jersey, 1970); Francis MacNutt, O. P.: *Healing* (Notre Dame, Indiana, 1974), ss. 208–31.

54 Frank og Ida Mae Hammond taler i *Pigs in the Parlor* (Kirkwood, Missouri, 1973) bl. a. om «fingerneglbitingens demon» og praktiserer åndsutdrivelse utelukkende blant kristne. Det har vært sterk strid om dette spørsmål innen pinsebevegelsen, jfr. Hollenweger, *op. cit.*, s. 379.

55 Til spørsmålet om synet på demonologi og åndsbesettelse i Jesu samtid se Bent Noack: *Satanás und Sotería* (København, 1948); Otto Böcher: *Dämonenfurcht und Dämonenabwehr* (Stuttgart, 1970) og *Das Neue Testament und die dämonischen Mächte* (Stuttgart, 1972); Strack-Billerbeck: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, IV (München, 1928), ss. 501–35; Excursus 21: Jüdische Dämonologie; og de følgende artikler i *Theological Dictionary of the New Testament* (Grand Rapids, Michigan, 1964–74): W. Foerster: daimon, Vol. II, ss. 1–19; diabolos Vol. II, ss. 71–81; satanas Vol. VII, ss. 151–64.

56 Eksempler hos Strack-Billerbeck, *op. cit.*, ss. 501–35.

57 Böcher: *Das Neue Testament und die dämonischen Mächte*, ss. 161–68.

foreligger det en dualistisk oppfatning av virkeligheten som en kamp mellom gode og onde åndskrefter.^{57b}

Det er enighet om at fortellingene om Jesu åndsutdrivelser hører til «grunnfjellet» i evangelieoverleveringen.⁵⁸ Det er derfor ikke nok med en litterær analyse av dem, men man må ta på fullt alvor de historiske hendelsene som ligger bak det skriftlige nedslaget. Det underfulle i Jesu helbredelser og åndsutdrivelser kan ikke forklares ved hjelp av teorier om litterær overlevering, fordi mange av de samme trekk som fylte disipler og tilskuere med undring og ærefrykt, finner sted også i dag og kan *kritisk observeres*, f. eks. i kirkens misjonssituasjon. En teolog som vil forstå Det nye testamente, må derfor komme til rette med hendelsene selv og ikke begrense seg til studerkammerets litterære undersøkelser der vitenskapsteoretiske overveielser kan blokkere for adgangen til den hele virkelighet.⁵⁹

Det viser seg ved en nærmere undersøkelse at det nytestamentlige vitnesbyrd om åndsutdrivelse svarer helt til det som har vært trodd og praktisert gjennom kirkens historie og som uavhengig av den kan iakttas i Etiopia i dag.⁶⁰ Selve besettelsestilfellene i evangeliene er ikke enestående. Vi finner igjen de symptomene på besettelse som vi har beskrevet ut fra den etiopiske virkelighet.⁶¹ Den eneste grunnleggende forskjell mellom de beretningene om besettelse som vi finner i Det nye testaments omverden og evangeliene, er de onde åndenes voldsomme og fiendtlige reaksjon overfor Jesus selv,

57b Se f. eks. Noack, *op. cit.*, s. 124 og s. 141.

58 Se f. eks. Joachim Jeremias' argumentasjon i *New Testament Theology* (New York, 1971), ss. 91-4.

59 Dette synspunktet er etter at denne artikkelen ble skrevet, blitt fremhevet i James D. G. Dunn: *Jesus and the Spirit* (London, 1975), ss. 71-4.

60 Den ikke-kristne jødiske filosofen og psykologen Oesterreich karakteriserer de nytestamentlige åndsutdrivelsesberetningene som «entirely realistic and objective». «Comparing these brief stories with accounts of the phenomenon of possession in later times we find what may be described as a perfect similarity extremely surprising, while our respect for the historic truth of the Gospels is enhanced to an extraordinary degree.» Oesterreich, *op. cit.*, ss. 4-5.

61 De viktigste beretningene om åndsbesettelse og -utdrivelse i N. T. er Mark 1, 21-28 par; 5, 1-20 par; 9, 14-29 par; Apg. 16, 16-19. Dessuten finnes det en rekke kortere henvisninger til åndsutdrivelse. De fleste symptomer på åndsbesettelse finnes i evangeliene: kroppslige, Mark 9, 17-25; Matt 12, 12; Mark 5, 3f; Apg. 19, 16; psykiske, Mark 1, 24. 34; 5, 7. 9; Matt 8, 29ff osv.; parapsykologiske, Luk 4, 41; Mark 1, 34; Matt 8, 16; Mark 5, 7; Luk 8, 31; Apg 19, 15; moralske, Mark 5, 3. 12; Matt 8, 28; religiøse, Mark 1, 24; 5, 7.

og deres bekjennelse av at han er Guds Sønn og Guds Hellige.⁶² Dette er også hva vi kunne vente å finne. Besettelsene er ikke enestående. Jesus derimot er enestående, og derfor blir åndenes reaksjon på ham enestående.

Det skjernes klart i Det nye testamente mellom sykdom og besettelse. Jesus taler vennlig til de syke og helbreder dem ofte med håndspåleggelse som svar på deres tro.⁶³ Han taler derimot ikke til de besatte, men til åndene i dem. Samtalene med åndene gir uttrykk for motstand og fiendskap, ikke tro og kjærlighet. Utdrivelsene er kamper, der Jesus viser seg som seierherre når han driver åndene ut – og bort.⁶⁴ Jesu utdrivelser er ulike alle andres i samtiden ved at han ikke bruker magi eller midler av noe slag. Jesus kaster åndene ut med sitt ord.⁶⁵ Han handler i sin egen myndighet og kraft, ikke i noen annens navn eller på noen annens vegne.⁶⁶ På dette punkt skiller Jesu utdrivelser seg ut fra kirkens. Kirkens menn driver åndene ut i *Jesu* navn, men også de bare med *ordets* makt.⁶⁷

I den såkalte Beelsebul-talen⁶⁸ forklarer Jesus hva åndsutdrivelsene betyr og verger seg mot fariseernes anklager om å stå i ledtog med Beelsebul, de onde ånders fyrste. Jesus aksepterer uten nøling premisset om at han virkelig kaster ut onde ånder, og at disse åndene, og deres fyrste Beelsebul eller Satan, virkelig finnes som

62 Se f. eks. Mark 1, 24; 5, 7.

63 Se f. eks. Matt 9, 27–30.

64 Se O. Bauernfeind: *Die Worte der Dämonen im Markusevangelium*, BWANT 3, 8 (Stuttgart, 1927); jfr. Jeremias, *op. cit.*, s. 94 og C. K. Barrett: *The Holy Spirit and the Gospel Tradition* (London, 1947), ss. 55–57.

65 Dette står i sterk kontrast til vanlig eksorsistisk praksis, jfr. Böcher, *op. cit.*, ss. 171–73. Det er ikke ordenes form som er avgjørende, men myndigheten bak dem, Matt 8, 16. Howard Clark Kee i «*The Terminology of Mark's Exorcism Stories*», *NTS*, 14, 1967–68, viser at det ordet som på norsk er gjengitt «true», ikke er en levning av eksorsistisk, magisk terminologi, men gir uttrykk for den eskjatologiske seier over Satan som utdrivelsesfortellingene vitner om.

66 Andre eksorsister påberopte seg oftest en sterkere makt, jfr. van Dam, *op. cit.*, ss. 28–29.

67 Jfr. Foerster: «The crucial thing is that the demons are expelled by a word of command issued in the power of God and not by the invocation of a superior but essentially similar spirit, nor by the use of material media.» Art. daimon, *op. cit.*, s. 19.

68 Matt 12, 25–37; Mark 3, 23–30; Luk 11, 17–26.

åndelige realiteter.⁶⁹ Hele Jesu argumentasjon er bygd på denne forutsetningen. Det Jesus gjør når han driver ut de onde åndene, er ikke noe mindre enn å røve fra Satan det som var hans eiendom, nemlig de besatte.⁷⁰ Satan er bundet, ikke tilintetgjort, men Jesu seier over ham og plyndringen av hans hus har eskjatologiske implikasjoner: «Men er det ved Guds Ånd jeg driver ut de onde ånder, da er jo Guds rike kommet til dere» (Matt. 12, 28).⁷¹ Utdrivelsene er altså synlige tegn på at det ventede Guds rike bryter inn, noe som innebærer at Satans makt blir brutt og at frelsesriket med syndsforlatelse, fred og frihet blir en realitet blant menneskene.⁷² Med en moderne analogi kunne man kanskje tale om åndsutdrivelsene som toppen på isfjellet. Akkurat som bare en tiendedel av isfjellet er synlig over vannet, men samtidig er et sikkert tegn på at det befinner seg et isfjell under, er åndsutdrivelsene et synlig tegn på det kommende Guds rike som også innebærer atskillig mer enn selve utdrivelsene. Nettopp fordi besettelsene er et *synlig* tegn på Satans makt, blir utdrivelsene et *synlig* tegn på hans nederlag og Kristi seier.

Det er med full rett nytestamentlige teologer påpeker den enorme teologiske betydning Jesu åndsutdrivelser har.⁷³ Desto merkelige er det at de samme forskere ofte bare i en fotnote kan avskrive de onde ånders eksistens og identifisere besettelser med sinnslidelser.⁷⁴ Men dermed er jo selve poenget i Jesu forklaring av

69 Ragnar Leivestad understreker hvor realistisk Jesus selv oppfattet kampen mot de onde åndene. «To him the demons represent Satan himself. If it is Satan who has bound the possessed, the exorcisms are real combats with the devil.» R. Leivestad: *Christ the Conqueror* (London, 1954), s. 45.

70 Matt. 12, 29.

71 Sml. Sverre Aalen: ««Reign» and «House» in the Kingdom of God in the Gospels» i *Guds Sønn og Guds Rike* (Oslo, 1973), ss. 55–58; James M. Robinson: *The Problem of History in Mark* (London 1957), ss. 35–42.

De eskjatologiske implikasjonene av Jesu åndsutdrivelser betones sterkt av de fleste forskere, se f. eks. Leivestad, *op. cit.*, s. 98; Barrett, *op. cit.*, s. 62; Jeremias, *op. cit.*, ss. 94–96.

72 Jfr. Aalen, *op. cit.*, s. 57.

73 Galloway sier endog at «Mark saw the overcoming of the demonic forces as the central activity of the ministry of Jesus.» Allan D. Galloway: *The Cosmic Christ* (London 1951) s. 38. Se også Leivestad, *op. cit.*, s. 43.

74 Leivestad hevder f. eks. uten diskusjon i sin bok s. 42: «In principle all sorts of malady and misfortune may be referred to the activity of demons, but people are not said to be possessed unless the symptoms are particularly

åndsutdrivelsene tapt. Jødene visste nemlig forskjell på sinnslidelser og besettelse, og de henviste ikke uten videre alle sykdommer til Satans virksomhet.⁷⁵ Det er nettopp fordi Jesu åndsutdrivelser er et *direkte* nederlag for Satan og hans krefter, at Jesus kan bruke dem som bevis på at Guds rike kommer. Er besettelse en betegnelse på visse former for sinnslidelse, kan ikke Jesu åndsutdrivelser bære vekten av hans argumentasjon overfor fariseerne. Samtidig ville en slik påstand fornekte en sentral del av Jesu budskap som av nesten alle nytestamentlige teologer ansees for å være av avgjørende viktighet.

Jesus overlot sin makt til å drive ut onde ånder til sine disipler,⁷⁶ og både Apostlenes gjerninger og slutten på Markusevangeliet forutsetter at denne tjenesten ble fortsatt i kirkens tid.⁷⁷ Paulus selv praktiserte åndsutdrivelse, men omtaler ikke denne tjenesten spesielt i sine brev. Sannsynligvis er den innbefattet i «nådegaven til å helbrede» eller «kraften til å gjøre mektige gjerninger» (1. Kor. 12, 9).

Som konklusjon kan vi slå fast at den åndsutdrivelsestjeneste som finner sted i Etiopia i dag, har sin klare parallell i Jesu og apostlenes virke i nytestamentlig tid. De mange fellestrekk som karakteriserer åndsbesettelse til alle tider og på alle steder, og de klare særtrekk som preger kristen åndsutdrivelse spesielt når det gjelder åndenes *reaksjon*, *midlene* som benyttes og *resultatet* av utdrivelsene, finner vi både i Etiopia og i Det nye testamente. Dette rettfærdiggjør åndsutdrivelse slik det praktiseres i Etiopia, som en bibelsk tjeneste som hører til kirkens varige oppdrag. Som en spesiell makt gitt til den kristne kirke av kirkens Herre er åndsutdrivelsestjenesten i dagens Etiopia et tegn på at Guds rike kommer også der. Denne tjenesten må forstås like realistisk i dag som på Jesu tid, som en virkelig utdrivelse av onde ånder som står i Satans tjeneste. Der denne realisme ikke kommer til sin rett, skjer det en forkortning av det nytestamentlige budskap som har tragiske konsekvenser for kirkens liv og vekst særlig der den konfronteres mest direkte med gammelt og nytt hedenskap.

uncanny, e. g. in cases of epilepsy and insanity, which naturally give the impression that a foreign will has taken possession of the sick.» Jfr. Jeremias, *op. cit.*, s. 92.

75 Strack-Billerbeck, *op. cit.*, ss. 501–35; van Dam, *op. cit.*, s. 26.

76 Matt 10, 1 par.

77 Apg 16, 16 ff; 19, 11–20; Mark 16, 17.